

BRIGITA
SCHMÖGNEROVÁ

VIEME
ODKIAĽ
NEVIEME
KAM

MARENČIN PT

Vieme odkiaľ, nevieme kam

Brigita Schmögnerová

VIEME ODKIAĽ, NEVIEME KAM

MARENČIN PT

© Brigita Schmögnerová, 2018
© Marečnin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2018
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Cover © Marečnin Media, 2018
Layout © Marta Blehová, 2018
747. publikácia
1. vydanie

ISBN 978-80-569-0335-3 (viaz.)
ISBN 978-80-569-0336-0 (ePDF)
ISBN 978-80-569-0337-7 (ePub)

ÚVODOM

Po dvoch svetových vojnách mal európsky projekt zabezpečiť, aby tretia nevznikla. Túto úlohu plní už viac ako 70 rokov podnes. Tvrdenie, že európsky projekt zlyhal, je preto na vode. Pravdaže, túto zásluhu nemá iba on, no jeho podiel je neodškriepiteľný.

Od svojho vzniku v 50. rokoch projekt zjednotenej Európy nestál na mieste a nevyhol sa ani mnohým závažným chybám, či iba prešlapom. Od konca 80. a začiatku 90. rokov sa nedokázal vyhnúť neoliberalnej transformácii ako reakcii na neriadenú globalizáciu odpovedajúcu ideológii post-demokratického neoliberalného kapitalizmu. Hlavne tento obrat mal za následok, že postupne „ľudová“ podpora Európskej únii začala klesať. Druhá najväčšia kríza „kasínového“ kapitalizmu, po ktorej nasledovala Veľká recesia, pokles dôvery v EÚ urýchlila.

Základom poklesu popularity EÚ je strata ambície presadzovať takú Európu, v ktorej budú okrem politických a občianskych dodržiavané i ekonomické a sociálne práva. Masová frustrácia z tejto neschopnosti sa skrýva za heslami ako strata národnej suverenity, strach z moslimizácie kresťanskej Európy a pod. a jej dôsledkom je nárast antieurópskych, xenofóbnych či až takmer fašistických strán a hnutí.

Riešením nemôže byť koniec európskeho projektu. Vystavovali by sme sa priveľkému nebezpečenstvu, ak už nie vojnovému, tak tomu, že demokraciu a jej výdobytky ovládnu záujmy kapitálu, resp. ekonomiky, ktorá zabíja. Klásť si otázku Kto tu vládne? je

preto najvyšší čas. EÚ môže vláde kapitálu v ére finančného kapitalizmu, ak bude chcieť, odolať. Žiaden z jej členov – ani ten najsilnejší – to však osamote dokázať nemôže.

Budúcnosť Slovenskej republiky, pokiaľ chce zostať demokratickou a napredovať socio-kultúrne i ekonomicky, je preto neoddeliteľná od budúcnosti Európskej únie. Nemali by sme ale zostať iba pasívnym „policy taker“, no snažiť sa byť i „policy maker“, t.j. pomôcť európsky projekt formovať. To, či prežije EÚ a v akej podobe, je teda i otázkou našej budúcnosti. Niektorými našimi doterajšími postojmi napr. ku gréckej tragédii sa však nemôžeme chváliť.

Veľká finančná kríza 2007 – 2008, ktorá naštartovala druhú najväčšiu ekonomickú a sociálnu krízu kapitalizmu a Veľkú recesiú, odhalila nielen hlboké nedostatky konštrukcie eurozóny, no v celom rozsahu i súčasného finančného kapitalizmu, ktorý sa začal označovať ako kasínový kapitalizmus. Nebol to iba pápež František, ktorý poukázal na jeho amorálnosť. Aj najväčší „gathering“ ekonomickej elity v Davose musel pripustiť, že niečo nie je v poriadku. Pravda, ťažko povedať, koľko v tom bolo pokrytectva. Isté je, že kríza s veľkým K otriasla neoliberalnou ideológiou, azda s výnimkou konzervatívnej ortodoxie, ktorej sa darí aj u nás.

Dve časti tejto knižky Bohatí sú zdravší (a žijú dlhšie) a Nedajme sa žmýkať (alebo ohlupovať a okrádať) chcú ilustrovať, kam až takáto ideológia a jej presadzovanie v reálnej politike môže viesť. História prvej časti druhého názvu Nedajme sa žmýkať siaha do obdobia 1. Dzurindovej vlády, kedy vtedajší Lubomír Kaník, neskôr minister práce a sociálnych vecí (!) v 2. Dzurindovej vláde, inicioval kampaň proti daniam. Počas podávania daňových priznaní na daňových úradoch anti-daňoví aktivisti odovzdávali daňovníkom stojacim pred podateľňami kartičky s kresbou symbolizujúcou žmýkanie s rovnomenným nápisom. Hromadne ich posielali i na Ministerstvo financií SR. Dodnes jednu takúto kartičku uschovávam.

Analyzovanie slovenskej politickej scény ponechávam odborníkom-politológom, ale jej dôsledkom na politiky, ktoré formujú náš každodenný život a do značnej miery i budúcnosť, sa nemožno vyhnúť. Máme takú politickú scénu, akú si zaslúžime, zvykne sa hovoriť. Krátky exkurz pod názvom Zimomriavky zo SaS nie je iba kritikou tejto strany bez členov, ale so silným voličským zázermím. Je kritikou i strany Smer-SD, ktorá nenapĺňa očakávania, ktoré sú zvyčajne spojené s vládnutím sociálno-demokratickej strany. Žiaľ, to za ostatné dve desaťročia možno povedať takmer o každej sociálno-demokratickej, socialistickej či Labour Party, keď sa dostali k moci. Začalo to Treťou cestou Tonyho Blaira.

Zrejme nikdy nie je vývoj priamočiary a o všetko – demokraciu, sociálne a iné práva treba bojovať zakaždým odznovu a nie vždy na vyššej úrovni. Niekedy sa vraciame hlboko dozadu. Hrdinov socialistickej práce vystriedali hrdinovia kapitalistickej práce, ako o nich hovorí česká investigatívna novinárka Saša Uhlová. Miera nerovností dosiahla dnes rozmery známe z 19. storočia. V slovenských reáliách sa vrátila emigrácia za prácou do USA, no predovšetkým do Veľkej Británie, Česka a Rakúska.

Nechápeme dostatočne ani svoje východiská, a ešte menej to, kam smerujeme. Preto názov knihy **Vieme odkiaľ, nevieme kam** aspoň čiastočne odráža znepokojenie, ktoré by nás malo motivovať k ostrážitosti. Do knihy som prevažne zahrnula výber z komentárov publikovaných v denníku Pravda, prípadne niekoľko interview i v iných printových médiách v rokoch 2011 až do polovice roka 2018. Sú rozdelené do deviatich kapitol, v ktorých sa nedalo – ako to vyplýva z povahy vecí – vyhnúť ich tematickému prekrývaniu.

V Bratislave 3. augusta 2018

EÚ – NÁŠ OSUD

Časť 1.1

PREŽIJE EÚ? A EUROZÓNA?

Globálna finančná kríza v rokoch 2007 – 2008 v plnom rozsahu odhalila nedostatky v architektúre eurozóny, ktoré viedli ku kríze eura. Kríza eurozóny nebola dôsledkom dlhovej krízy spôsobenej nedisciplinovanými vládami, ako sa to zámerne podávalo verejnosti. S výnimkou Grécka, ostatné štáty tzv. skupiny PIGS (Portugalsko, Írsko, Grécko a Španielsko) „vzorne“ plnili tzv. Maastrichtské kritériá, resp. kritériá Paktu stability a rastu a až náklady finančnej krízy ich dostali do dlhovej krízy. Programy tzv. Trojky (Európska komisia, Európska centrálna banka a Medzinárodný menový fond), v ktorých kľúčovú úlohu hrali drastické úsporné opatrenia, mali pre štáty, ktoré boli nútené s nimi súhlasiť, závažné sociálne dôsledky.

Eurozóna na krízu nebola pripravená. Dodnes má iba veľmi obmedzené mechanizmy podieľania sa na nákladoch budúcich finančných kríz (napr. Európsky mechanizmus pre stabilitu v anglickej skratke ESM). V budovaní eurozóny ako funkčnej menovej únie sa pokročilo ešte menej s výnimkou prvého piliera bankovej únie. Euro preto zostáva „ohrozeným druhom“.

Stres test eurozóny¹

V polovici septembra 2011 sa v poľskom Vroclave konalo neformálne zasadnutie Ecofinu za účasti ministrov financií štátov Európskej únie. Hostom bol aj ich americký rezortný kolega Timothy Geithner². Rokovania zahŕňali konkrétne kroky smerujúce k posilneniu právomocí Európskeho finančného stabilizačného fondu (tzv. eurovalu č. 2). Ten by mal možnosť poskytovať úvery štátom v ťažkostiach a byť miestom „posledného útočiska“ bánk, ktoré sa ocitnú v ohrození. Na pokračovanie sa rokovalo o dlhovej kríze Grécka a napokon o možnostiach zavedenia tzv. dane z finančných transakcií.

Priveľa nezhôd

Od neformálneho zasadnutia sa veľa očakávať nedalo. Výsledky však prevyšovali očakávania v jednom smere. Vyjadril to minister Geithner: priveľa nezhôd medzi členmi eurozóny. Nezhody medzi štátmi označil za „katastrofálne riziko“ nielen pre EÚ, ale aj pre globálny hospodársky vývoj. Mohli by sme súhlasiť s ministrom financií SR Ivanom Miklošom³, ktorý v interview pre CNN povedal, že je to prirodzené, pretože únia pozostáva z 27 a eurozóna zo 17 národných štátov, keby v stávke nebola eurozóna a v istom slova zmysle celá EÚ. Neprekážalo by to ani, keby sa tieto rozdielne názory diskutovali za zatvorenými dverami.

Kríza vodcovstva

Šéf ministrov financií eurozóny Jean-Claude Juncker⁴ počas tlačovej konferencie po zasadnutí Ecofinu volal po disciplinovanosti vo vyjadreniach. Nová šéfkla Medzinárodného menového fondu Christine Lagardeová krátko po svojom nástupe do funkcie rovnako upozornila, že predstavitelia eurozóny by nemali vyjadrovať svoje rozdielne názory verejne. Dôvod je známy: „trhy“ striehnu a ihneď reagujú. Naposledy opätovným zvýšením úrokových sadzieb pre Grécko.

V čom boli „naši“ ministri financií jednotnejší: odmietli návrh na zvýšenie finančných zdrojov na boj proti kríze a o navšenie Európskeho finančného stabilizačného fondu (EFSF), ako to navrhoval Geithner. Dohodli sa na odložení rozhodnutia o uvoľnení novej tranže 1. pôžičky pre Grécko na október – teda na poslednú chvíľu. Rozhodnutia, ktoré určite neprispievajú k takej potrebnej stabilite trhov.

V čom sa nezhody prehľbili? Fínska požiadavka podmieniť 2. záchranný balík Grécku vo výške 109 miliárd eur finančnou zábezpekou rozdelila štáty na za a proti – proti, pretože by si to vyžiadalo zložiť ďalšie stovky miliónov eur štátmi, ktoré prispievajú najviac.

Daň z finančných transakcií

Ministrov financií rozdeľuje i tzv. daň za finančné transakcie. Proti sa postavil britský predstaviteľ George Osborne⁵ zo strachu, že ak sa nezavedie globálne, vyženie to britské banky do iných finančných centier. Michel Barnier⁶, eurokomisár pre interný trh, však ubezpečil, že Európska komisia predloží formálny návrh na jej zavedenie o pár týždňov. Za rezolúciu podporujúcu daň z finančných transakcií hlasoval už začiatkom marca 2011 Európsky parlament. Podľa odhadu by jej zavedenie v EÚ vynieslo okolo 200 miliárd eur. Žiaľ, toto hlasovanie nemalo záväzný charakter.

O dani z finančných transakcií sa diskutuje už trištvrte storočia. V rozličných variantoch je známa ako napr. Tobinova daň⁷ či dokonca daň Robina Hooda. Naposledy bolo najbližšie k jej zavedeniu v čase, keď svetová finančná kríza vrcholila. Len čo sa však najväčšie nebezpečenstvo pominulo, daň sa zamietla pod stôl.

Čo by daň z finančných transakcií mala priniesť? Okrem dodatočných finančných zdrojov jej azda najdôležitejším prínosom by bolo zamedziť nadmerným finančným špekuláciám, ktoré sa spolupodieľali na vzniku finančnej a ekonomickej krízy v rokoch

2007 až 2009 a čiastočne nesú spoluvinu i za krízu eura. Dost dôvodov, aby sa daň konečne presadila. Ideálne globálne, pokiaľ možno v EÚ a ak sa to inak nepodarí, v rámci eurozóny. Dohodnú sa lídri eurozóny aspoň na tom? Alebo sa iba znovu ukáže – čoho sme svedkami už dlhší čas – ich neschopnosť dohodnúť sa a konať? Inými slovami, sme svedkami krízy vodcovstva.

Eurozóna vznikla ako politický projekt bez fiškálnej a politickej únie. Ako strecha na dome, ktorý má aké-také základy v podobe vnútorného trhu, ale chýbajú mu múry: fiškálna a politická únia. Na dôvažok medzi jej členmi sú priveľké rozdiely v ekonomickej výkonnosti a udržanie spoločnej meny v takomto prípade môže byť značne nákladné.

Otázkou je, či naozaj existuje dostatočná politická vôľa na udržanie eurozóny. Tá stojí pred svojím stres testom, analogickým, akým nedávno prešli európske banky. Doterajšie kroky lídrov eurozóny oneskorene a s váhaním hasia najväčší oheň. A nie je isté, či sa im to podarí. Podľa niektorých médií poprední predstavitelia v Nemecku sa už krátko po roku 2010 začali pripravovať na bankrot Grécka.

Nové právomoci EFSF umožnia rekapitalizovať nemecké banky, ktoré by inak popadali, alebo by ich musela sanovať nemecká vláda. Nedá sa preto vylúčiť, že medzi úvahami o gréckom bankrote a novými právomocami EFSF je úzka súvislosť. Tragické pritom je, že medikamenty, ktoré ordinuje tzv. Trojka v zložení Európska komisia, Medzinárodný menový fond a Európska centrálna banka, nielenže uvrhli Grécko do recesie, ale v dôsledku toho zhoršujú jeho predpoklady na zníženie deficitu a dlhu.

Ide aj o dôveru

Neprekvapuje, že takáto politika lídrov eurozóny prispieva k rastúcej nedôvere v eurozónu. Vo Vroclave protestovalo 50-tisíc odborárov z celej EÚ proti prepúšťaniu a znižovaniu miezd. Ešte

znepokojujúcejšie sú výsledky prieskumu Marshallovho fondu uskutočnené v štátoch EÚ, podľa ktorého sú o výhodách eura dnes presvedčení iba Slováci a Taliani.

Trvalé udržanie eurozóny predpokladá fiškálnu a politickú úniu, ako aj väčšiu solidaritu bohatších štátov s chudobnejšími. Vrcholoví predstavitelia Nemecka a Francúzska načrtli projekt tzv. ekonomickej vlády, ktorý by mohol smerovať k prvému. Kancelárka Angela Merkelová však vehementne odmieta krok k väčšej solidarite, ktorým by bolo zavedenie tzv. eurobondov.

Ako sa stavajú k európskej hospodárskej vláde ľudia? Podľa toho istého prieskumu ju podporujú iba Taliani, Španieli a Portugalci, ale 56 percent opýtaných v EÚ je proti. Pokiaľ lídri eurozóny nedokážu prekonať túto nedôveru – činmi a nie slovami – je osud eurozóny na vážkach.

Blýska sa na „realpolitik“⁸

Drastické úsporné opatrenia kancelára Weimarskej republiky Heinricha Brüninga, ktoré začiatkom 30. rokov minulého storočia paralyzovali hospodárstvo a viedli k masovej nezamestnanosti, vydláždili Hitlerovi cestu k moci. Politika 31. prezidenta USA Herberta Clarka Hoovera po krachu newyorskej burzy v roku 1929, ktorá čiastočne kopírovala aktivity nemeckého kancelára, ani len nepribrzdila Veľkú depresiu. Až program Franklina Delana Roosevelta New Deal a v koncovke rozmach vojnového priemyslu počas 2. svetovej vojny zastavili špirálu hospodárskeho poklesu Spojených štátov.

Našťastie v Európe nehrozí nástup nového Hitlera ani vojnový konflikt, no podpora projektu únie ako reakcia na spôsob manažovania krízy v eurozóne sa prepadla. Ak ešte dôvera v EÚ v roku 2004 presahovala 50 percent, na jeseň 2012 dosiahla sotva tretinu.

Prepad technokratického premiéra Maria Montiho v talianskych voľbách vo februári 2013 a viac ako nadpolovičná podpora

stranám protestujúcim proti jeho úspornej politike, pokračujúce ľudové protesty v Španielsku, Portugalsku a najnovšie na Cypre, či opakujúce sa generálne štrajky v Grécku vyburcovali predsedu Európskej komisie Josého Manuela Barrosa⁹ k vyjadreniu, že úsporné opatrenia narazili na limit podpory verejnosti.

Barroso ako obratný politik pochopil, že riziká pokračovania jednostrannej politiky úsporných krokov sú priveľké. Žiaľ, nepri znal, že táto politika je aj z ekonomického hľadiska bezvýchodisková. Najnovšie údaje Eurostatu potvrdzujú, že drakonické opatrenia a zvyšovanie daní sú v kríze kontraproduktívne.

Cieľ znižovať zadlženosť vlády vyjadrenú ako percento dlhu z hrubého domáceho produktu sa nedarí dosahovať ani v Írsku, Španielsku a Portugalsku, v Grécku v porovnaní s minulým rokom klesla iba o pár bodov. Pritom vo všetkých štátoch južnej periférie sa za túto politiku vyberá privysoká daň v prudkom náraste nezamestnanosti, chudoby a sociálneho vylúčenia, ale aj vo frustrácii a bezvýchodiskovosti mladej generácie.

Nemecký minister financií Wolfgang Schäuble¹⁰ popiera, že scenár „rozpočtovej zodpovednosti“, najmä jeho načasovanie a tempo, sú zodpovedné za recesiu v eurozóne a za hlboký hospodársky a sociálny prepad v štátoch, ktoré boli nútené pristúpiť na podmienky formulované „Trojkou“. „Barrosovi by už mal ktosi povedať, že problémy eurozóny nemajú nič spoločné s prísnyimi rozpočtovými pravidlami,“ odkázal šéfovi Európskej komisie.

Formujúci sa blok štátov v eurozóne proti jednostranným úsporným opatreniam nebude však možné dlho ignorovať. Viaceré členské krajiny eurozóny sa uchádzajú o určité ústupky z pôvodných tvrdých podmienok na rýchlosť redukcie deficitu verejných financií, prípadne už ich dosiahli. Čoraz naliehavšie bude treba odpovedať i na otázku, či tzv. fiškálna zmluva, ktorá vstúpila do platnosti k 1. januáru 2013, zavádza pravidlá o vyrovnanom rozpočte a dáva do rúk Súdneho dvora EÚ mimoriadne právomoci, je najvhodnejším receptom na východiská z krízy.

Ako medzivládnu zmluvu by ju nebolo ľahké zmeniť, no je na zváženie návrh nemeckého analytika Björna Hackera doplniť zmluvu o Protokol pre hospodársky rast, zamestnanosť a sociálnu súdržnosť.

V septembrových parlamentných voľbách v Nemecku sa kancelárke Angele Merkelovej bude čoraz ťažšie polemizovať s rivalom zo SPD, ktorý sa zasadzuje za podporu rastu. Merkelová nechce vnášať do predvolebnej debaty ani rozpory s Parížom, a tak sa rozhodla prehliadnúť, že Francúzsko v tomto roku prekročí trojpercentný limit deficitu. Až výsledky volieb 2013 ukážu, či ide iba o dočasnú vypočítavosť nemeckých politikov, alebo o začiatok realistickejšieho prístupu k riešeniu krízy v eurozóne.

Nemecká koaličná dohoda a Európa"

Takmer pol milióna členov Sociálnodemokratickej strany Nemecka vo vnútrostraníckom referende načasovanom na začiatok decembra 2013 rozhodne, či podporí vznik veľkej koalície s konzervatívnou CDU/CSU. Skúsenosti s obdobnou veľkou koalíciou z rokov 2005 až 2008 naznačujú, že SPD môže byť za vstup do vlády s CDU/CSU pokutovaná a v budúcich voľbách stratí ešte viac hlasov ako teraz. Preto nebude rozhodovanie ľahké. Ako by hlasovali voliči ostatných štátov EÚ, keby mali takúto príležitosť? Čo môže od tejto koaličnej dohody čakať Európa?

Zo 185-stranového dokumentu pod názvom Formovanie budúcnosti Nemecka by sme najskôr hľadali odpoveď na položenú otázku v časti s názvom Silná Európa a začína sa odsekom Zodpovednosť Nemecka voči Európe. Andrew Watt z nemeckej odborovej Nadácie Hansa Böcklera píše: „Oba názvy sú krajne zavádzajúce... Navrhované politiky sa postarajú o to, že Európa zostane slabá a zodpovednosť Nemecka za ňu obmedzená.“ Inak povedané, doterajšia politika Berlína voči EÚ a eurozóne bude pokračovať. A to nie je dobrá správa.

Absencia veľkých zmien v európskej politike znamená, že Nemecko bude naďalej presadzovať škrty a úspory, čo sa bez akýchkoľvek pochybností v tzv. južnej periférii neosvedčilo: Grécky HDP je dnes, t.j. ku koncu roka 2013, o 20 percent nižší ako v roku 2008, miera nezamestnanosti dosahuje historicky najvyššie hodnoty. Tzv. fiškálna zmluva, ktorej autorstvo patrí Angele Merkelovej, dostala celú eurozónu do recesie, z ktorej sa ťažko spamätáva. Za túto politiku EÚ tvrdo platí vysokou nezamestnanosťou a podľa najnovších údajov Eurostatu až štvrtinou ľudí žijúcich na hranici chudoby. Výsledkom je mobilizácia pracovného extrémizmu.

Za svetlo na konci tunela neďakujeme fiškálnym pravidlám (podľa významného francúzskeho ekonóma Jeana-Paula Fitoussiho „takéto pravidlá nenájdem v žiadnej inej demokracii na svete“), ale Európskej centrálnej banke. Jej opatrenia na základe toho, čo jej dovoľuje Európska zmluva, zachraňujú, čo sa dá. V novembri 2013 znížila základnú úrokovú sadzbu až na 0,25 percenta a na nedávnej tlačovej konferencii jej prezident Mario Draghi uviedol, že zvažujú nové kroky na podporu európskeho hospodárstva. Jens Weidmann, člen Bankovej rady ECB a guvernér Bundesbanky, nepodporil zníženie úrokových sadzieb ani iné opatrenia „nekonvenčnej“ politiky ECB. I nemecké médiá si ťažkajú, že sporitelia na nízke úrokové sadzby doplácajú...

Po dosiahnutí dohody so sociálnymi demokratmi kancelárka Merkelová zdôraznila, že nová koalícia nepodporí „dlhovú úniu“, ktorá by pomohla znížiť vysoký dlh eurozóny. SPD v opozícii presadzovala vznik tzv. eurobondov, ktoré by umožnili financovať dlh štátov eurozóny (aj Grécka či Portugalska) za oveľa nižšie úrokové sadzby ako dnes. No v koalícnej dohode tento návrh SPD nedokázala presadiť. Voličom, ktorí by mali prevziať určitú formu záruky, sa takéto riešenie ťažko predáva.

Pokračovanie doterajšej politiky znamená i to, že z bankovej únie sa v budúcom roku 2014 začne realizovať iba spoločný ban-

kový dohľad ECB. Spoločné poistenie vkladov a spoločný mechanizmus záchrany bánk sú v nedohľadne, druhý z nich azda v horizonte desiatich rokov. Železná závislosť medzi riešením bankovej krízy a daňovými poplatníkmi, ktorí ju dosiaľ hradili a ktorú banková únia mala preťať, sa dovedy zachová. Hoci treba dodať, že časť nákladov by mali znášať aj investori a akcionári bánk, ako i to, že SPD ešte v októbri podmieňovala svoj súhlas s bankovou úniou presadením dane z finančných transakcií. A navrhovala použiť príjmy z nej na napĺňanie spoločného fondu na záchranu bánk. Koaličná dohoda hovorí o „tlaku“ na zavedenie tejto dane, no o použití príjmov z nej mlčí.

Koaličná dohoda, ako výstižne hovorí nemecký profesor Sebastian Dullien, vyslala signál, že „vaše ekonomické ťažkosti nie sú našimi ekonomickými ťažkosťami“. Solidarita Nemecka, toho Nemecka, ktoré bolo jedným z hlavných projektantov spojenej Európy, narazila na hranice.

Paradoxne, únii a eurozóne pomôže koaličná dohoda viac v tých častiach, kde to explicitne nezamýšľala. Nemecko nesie značný podiel viny za krízu eurozóny. Za jej priebeh môže zlé manažovanie zo strany Nemecka a „Trojky“ a za jej vznik, aspoň čiastočne, masívna exportná expanzia Berlína. CDU/CSU pokladá export za základný kameň nemeckej prosperity. Nadmerný export, na ktorý možno pozeráť i ako na vývoz nezamestnanosti, v polovici novembra 2013 začala konečne skúmať i Európska komisia. Chce zistiť, či vysoký prebytok nemeckého exportu nepoškodzuje „zdravie“ EÚ.

Jedným z faktorov vysokej konkurencieschopnosti Nemecka je faktické zmrazenie reálnych miezd počas dvoch desiatok rokov. SPD ako podmienku vstupu do veľkej koalície určila zavedenie minimálnej mzdy na úrovni 8,50 eura na hodinu. I keď sa toto opatrenie odsúva až do roku 2015 a v plnom rozsahu sa uplatní od roku 2017, nepochybne prispeje k rastu miezd a domáceho dopytu.

Aj niektoré iné opatrenia, ktoré SPD presadila, napr. zvýšenie penzií pre matky spĺňajúce určité kritériá, zavedenie minimálnej penzie 850 eur mesačne od roku 2017, daňové stimuly pre stavitel'ov obytných domov, sprísnenie kontroly nájomného či väčšie investície do infraštruktúry, zvýšia domáci dopyt. Odhaduje sa, že vďaka tomu sa o jeden percentuálny bod zníži chronický prebytok nemeckého vývozu nad dovozom. To by aspoň čiastočne pomohlo Európe poznačenej dôsledkami krízy.

Neisté vyhliadky do budúcnosti¹²

Netreba byť ani veľkým prognostikom a takmer s istotou možno predpovedať, že májové voľby 2014 do Európskeho parlamentu vystavia nelichotivý účet EÚ a jej lídrom. Väčšinový volič sa totiž sotva nechá udobriť argumentmi, že krízu eura sa podarilo zažehnať, alebo že sa európske hospodárstvo dostáva z recesie. Občan stratil dôveru v európsky projekt. Má strach z nezamestnanosti, z toho, ako vyžije, aká budúcnosť ho čaká atď. Neistota sa stala jeho chlebom každodenným. A nikoho to neprekvapuje.

Neisté je, aký bude hospodársky rast v Európskej únii a aký bude rast v štátoch, ktoré sú pre ňu dôležitými partnermi. Zatiaľ sa pomerne pozitívne dvíha americká ekonomika. Japonsku sa podarilo prelomiť defláciu, ale jeho minister hospodárstva varuje, že ak neporastú mzdy, ekonomika sa opäť prepadne do deflácie a recesie.

Medzinárodný menový fond predpovedá Veľkej Británii v roku 2014 solídny 2,4 % rast hrubého domáceho produktu. Jeho motorom je však finančný sektor – londýnske City a trh s nehnuteľnosťami, teda dva faktory, ktoré v USA naštartovali finančnú krízu 2008 – 2009.

Neistota živí nedôveru v úniu, ktorá sa dostáva na historické maximá i v zakladajúcich štátoch Európskeho spoločenstva. Prieskum agentúry IPSOS v januári 2014 vo Francúzsku napríklad ukázal, že dôveru v EÚ má už iba 31 percent opýtaných.